

"Nevaralarim o'qiy oladigan kitoblar bering"

МАЪНАВИЯТ

Ҳали Сирдарё кенгликлари таасиуротларини уннутганим йўқ эди. Аксинча, у ерда содир бўлган воқеалар Соҳибқирон Амир Темур ва Хоразм ё Оғаҳий ҳакида ёзётган пайтларим тусатдан пайдо бўлиб, фикрларимни «туртиби» юборарди. У саҳифалардан ўзини талаб қиласарди, чогимда. Тарихда у билан боғлиқ бирталай ходисалар бор. Кўни Турон жанг жадалларидир. Ё хеч бўлмаса, бирор тарихий ходиса албатта, тадқиқот-

қадими кўхна кўлёзма манбаларни кидириб аниқлаш эди.

Экспедиция Республика Президентининг «Қадими ёзма манбаларни саклаш, тадқиқ ва тариги қилиш тизимини янада тақомиллаштириш чора-тадбирлари тўгрисида»ги 2995-сонки қарори, 2-бандининг вилоятлардаги ижросини амалга ошириш бўйича ташкил этилганда. Ушбу банд ахолида мавжуд бўлган арабий ёзуудаги қадими нобёб кўл-

ўшанда бирор-бир сандиқ тўла кўлёзма топармиканмиз, деган илинж ҳан вақти-вақти билан ўй-халларимизда пайдо бўлиб қоларди. Бунга жуда ишонолмасак-да, аммо бу умид негадир бизни сира тарк этмасди. Ҳар бир қадамизини яхши ниятлар билан босамиз. Биз, тадқиқотчилар учун бундан ортиқ ҳазина йўқ, аслида. Устозларимиз ўргатгандик, бирор худуддан кўлёзма ҳакида маълумот топиш учун ўша

– Ҳа, яна озгина кутсак, њеч нарса қилмас, шунча йўл босиб келдик, – дея бизга ҳамроҳ бўлган виляят маънавият ва маърифат ишлари ва килига юзландик. У бизни ташқарида кутишини айтди. Нуроний отахонларга салом бериб, мақсадимизни тушунитирди.

Шунда улардан бири бизга қараб:

– Қизим, пулинг, керакнас, сенга шу қадими кўлёзмаларни бераман, унинг ўрнига невараларим ўкий

«НЕВАРАЛАРИМ ЎҚИЙ ОЛАДИГАН КИТОБЛАР БЕРИНГ»

оладиган китоблар берсанг бўлди, – деганди.

Бу гап менда сирдарёликларга нисбатан ҳурматимни кутилмаганда кўп чандон ошириб юборди. У воқеани эслаш ҳозир ҳам мен учун марокли. Республикаимизнинг кўпгина худудларига кўлёзмалар ҳариди ёки борлигини аниқлаш учун сафарларда бўлганиман. Кўпчилик давлатларда одамлар бир кўлёзма

чи йўловчини уларга олиб боради. Искандар Мақидунли, ёвни заррача писанд қильмайдиган қудратли ўта жасур хоконлар, араб Қутайба, Гурхон, Чингизхон, Соҳибқирон Амир Темур, Абул Хайрхон, Абу Сайд сulton... Ҳаммаси жангга чанқоқ катта кўшин билан шу ердан ўтган. Кимсанлиз, поёнсиз, сувсиз даштда улардан хотира бўлиб, Сирдарё вилоятида биз бориб кўрган кўхна тарихий ёдгорлик Сардоба турибди. Унинг биз кўрган ҳозирги қомати Абдуллаҳон ибн Искандархон ташаббуси ва истаги билан бунёд этилган. Таймирангани, замонавий муносабатлар унинг дунёсига дахл қилганига қарамай, у узоқ ўтмишни ўзида саклаб қолган. Бир неча кун Сирдарёда иш юзасидан юрган бўлсак, у сафаримизнинг Рухига айланниб колди. Энди уни унүтиб бўлмайди...

Ҳа, айтмоқчи, сафаримиз мазмунига ўтайлик, энди. 2018 йили Ойсара Мадалиева билан Ўзбекистон Фанлар академияси Шарқшунослик инститuti томонидан Жиззах ва Сирдарёга хизмат юзасидан археографик экспедиция боргандик. Вазифамиз айrim давлат муассасалари ва халқ кўлида сакланыётган

ёзмаларни аниқлаш ва сотиб олиш орқали институтнинг тарихий кўлёзма манбалар фондини бойитиши; кимматли кўлёзма асрлар, тошбосма китоблар ва тарихий ҳужжатларни аниқлаш, таҳлил қилишдан иборат эди. Шубҳасиз, Ўзбекистон Осиёнинг көн ўртасида жойлашган бир қанча мамлакатлар орасида қадими кўлёзмаларни ёзмаларни аниқлашади. Имомнинг ўзи йўқ, аммо маскид коровули бор эди. Улар билан бирор сухбатлашиб, кўлёзмалар ёки қадими ҳужжатлар ҳакида сўрадик. Фақат меҳробда турган бир иккита динни тошбосма асрларни кўрсатишиди. Ҳафасалси пир бўлган Ойсара секингина эшик томон йўналди. Мен яна у-бу маълумот чиқиб қолармикан, деган умидда кўлёзмаси бор инсонларни билишлари ҳакида қизиқиб сўрадим. Тобора коронглийка бота бошлаган кун бизнинг кеч бўлиб кетмай Гулистонга етиб боришишимиз ҳакида эслатарди. Ойсара маскид ҳовлисида мени кутубири:

– Ҳилола опа, бу киши (нуроний отахон) кўлёзмаси бор инсонларни билар эканлар. Ҳозир улар келишаркан, кутиб тура оламизми? – деди.

Учун ажратилган нархга, қай тарда пул олинишига қизиқади. Гоҳида кўлёзмаларни совға килувчилар ҳам албатта, учраб туради. Лекин сирдарёдаги нуроний отахон билан бўлган воқеа жуда кам содир бўлади. Бундай таклифни бошқа худудларда эшитмаган эдим. Шунинг учун археографик экспедиция натижаларига багишиланган бир қанча семинар ва конференцияларда уша отахоннинг таклифини киритдим. Мақсад – совғага мунносиб тұхфа билан жавоб қайтариш, китоб ўрнига улар фойдалана оладиган китоблар бериш. Назаримда, отахон бизга савонни савобга қандай улашни жуда оддий тарзда ўргатганди. Отахоннинг гаплари оқибат, шафкат, эзгулик туйғуларига қоришганди.

**Ҳилола НАЗИРОВА,
Ўзбекистон Фанлар академияси
Шарқшунослик инститuti
Ёш олимлар кенгаши раиси**